Gyűjtőlencse

A Budapesti Fegyház és Börtön törvényességi helyzetéről

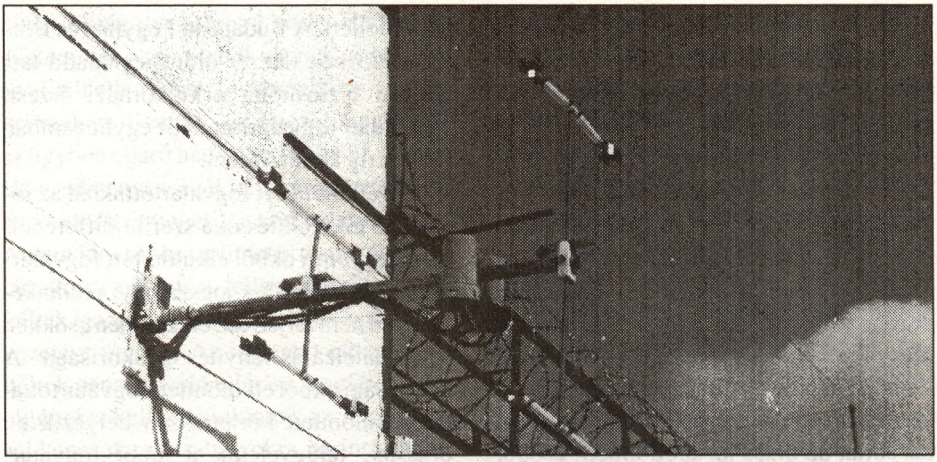

A Budapesti Fegyház és Börtön, mint az ország egyik legjelentősebb büntetés-végrehajtási intézete, meghatározó szerepet tölt be a hazai büntetés-végrehajtásban. Közismert nevén a „Gyűjtő" – ahol hetente a körszállításokat is bonyolítják – sajátosságaiból adódóan nem hasonlítható egyetlen más bv. intézethez sem. A Kozma utcai intézet olyan „börtönország", ahol a büntetés-végrehajtás szinte valamennyi jellemzője megtalálható. A Budapesti Fegyház és Börtön helyzete – a fogvatartottak létszámára és összetételére is figyelemmel – ezért alapvetően kihat a büntetés-végrehajtás általános törvényességi helyzetére is.

Az intézetben – ahol a megállapított normák alapján 1024 fogvatartott helyezhető el – a fogvatartottak tényleges összlétszáma 1624 körül mozog, így a 161 százalékos telítettséggel az intézet a zsúfoltabbak közé tartozik. E létszám megoszlására jellemző, hogy az előzetesen letartóztatottak száma 534, míg az 1120 elítélt közül 632 fegyház, 480 börtön és 8 fogház fokozatú. Az intézet további számszerű jellemzői közé tartozik, hogy a külföldi állampolgárságú fogvatartotti létszám 110, a nemdolgozó elítéltek száma 342, 71 elítélt áll enyhébb végrehajtási szabályok (evsz.) hatálya alatt.•

Az intézet személyi és tárgyi feltételei közül a büntetés-végrehajtás egészére jellemző létszámgondok megoldódni látszanak, a létszám – hosszú idő óta – stabilizálódni kezdett. A létszámkérdés a feladatok ellátását nem veszélyezteti, az intézet folyamatosan tölti be a megüresedett helyeket. Az intézet technikai fejlesztése – különösen az utóbbi évben – felgyorsult. A Budapesti Fegyház és Börtön vezetése elsődleges szempontnak tekinti az intézet biztonságának megerősítését. Az 1995-ben bekövetkezett rendkívüli eseményekre is figyelemmel a biztonsági munka kiemelt szerepet kapott, melynek során több új vagy eddig nem alkalmazott eszközt is rendszerbe állítottak. A bástyafal frekven-

• 1996. április 4-i adatok.

A fal tetején elhelyezett NATO-drót növeli a biztonságot

táltabb részein a fal tetejére úgynevezett NATO-drótot erősítettek, új mozgókamerás figyelőrendszert alakítanak ki, az egyes objektumok élére pedig önálló vezetőket jelöltek ki. Szigorították a zárkaellenőrzés rendjét, az őri állomány képzése folyamatos, a biztonsági elkülönítő körletet most alakítják ki. A bv. intézet épületeinek elrendezése jelentősen nehezíti az őrzési- védelmi feladatok ellátását. A két „csillag" és a B objektum eleve büntetés-végrehajtási célokra épült, időközben azonban – különösen az A objektum környezetében – egyéb rendeltetésű épületek készültek, melyek nem illeszkednek szervesen a büntetés-végrehajtás biztonsági struktúrájához. (Az egyik elítélt is ilyen üzemrész épületének tetejéről követett el szökést.)

Az A objektum állaga folyamatos rekonstrukciót igényelne, amelyre jelenleg források hiányában nincs teljes körű lehetőség. A zárkaajtók egy része kifejezetten rossz állapotban van, nem felel meg a biztonsági követelményeknek. A zárkák állaga a körülményekhez viszonyítva megfelelő, de az úgynevezett megőrzéses körletek állapota helyenként vitatható. A személyi állomány céljára szolgáló helyiségek összességében megfelelőek. Az őrzés-felügyelet leginkább érzékeny pontját az előzetesen letartóztatottak jelentik, az intézetben nagyszámú előzetesen letartóztatottat tartanak fogva, ugyancsak sok elítélt mellett. A jelentős számú előzetesen letartóztatott megjelenése – a Fővárosi Bv. Intézet fogvatartotti létszámából történő átvételt követően – az állomány körében is változással járt, a korábban alapvetően az elítéltek őrzésével megbízott felügyelet egy része nehezebben alkalmazkodott az előzetesen letartóztattak befogadásával megváltozott helyzethez. Az előzetesen letartóztatottak adminisztrációját könnyíti az az intézkedés, melynek eredményeként az igazgatási szolgálat előzetesen letartóztatottakkal foglalkozó része a „parancsnoki szárnyból" a bal csillag földszintjére kerül.

Új szellem

A Budapesti Fegyház és Börtön vezetése – a mindenütt tetten érhető anyagi nehéz-

ségek ellenére – új szellemet igyekszik meghonosítani, az intézet tárgyi feltételeinek javulása, az állomány feladatorientáltsága érezhetővé vált.

Több fogvatartotti panasz sérelmezi az őrzési csoport meghatározását, illetve a „különösen veszélyes" minősítést. A Budapesti Fegyház és Börtönben valamennyi előzetesen letartóztatottat a 3. őrzési csoportba sorolnak. Az eddigi tapasztalatok szerint a különösen veszélyes minősítést csak indokolt esetben alkalmazzák, a szempontrendszer megfelelő. A munkáltatás során az őrzés az adott elítélti csoport fokozatához igazodik, az evsz. hatálya alatt álló elítéltek külső munkahelyre kíséret nélkül, civil ruhában, igazolvánnyal járnak dolgozni, míg a börtön és fegyház fokozatúakat megfelelően őrzik. A fogvatartottak szállítása is a fokozathoz, az őrzési csoporthoz igazodó felügyelettel történik. Az intézet biztonsági osztályának vezetője külön e célra készített bélyegzővel tünteti fel, ha a fogvatartott szökése esetén fegyverhasználatnak van helye, vagy ha a fegyverhasználat az elfogás érdekében kizárt. A szállítójárművek a fogvatartottak szállítására általában alkalmasak, egy korábbi – autóbusszal történő szökés – rendkívüli esemény után került sor korszerű IVECO-típusú, kifejezetten rabszállító járművek beszerzésére, amelyekben a fogvatartottak elkülönítésére is lehetőség van.

A fogvatartottak külkórházi kezelésére döntő többségben indokoltan, csak olyan esetben kerül sor, amikor a kezelésre a bv. egészségügyi intézményeiben nincs lehetőség. A fogvatartottat ilyen esetben őrzés mellett helyezik ki külkórházba, ha a fogvatartott állapotánál fogva mozgásképtelen, csak az ellenőrzésről intézkednek, a kezelőorvossal történő folyamatos konzultálás mellett. A Budapesti Fegyház és Börtön 1995-ben tízezer órát meghaladó tartamban biztosította a külkórházi őrzést, volt olyan fogvatartott, akit egyhuzamban több hétig kellett őrizni.

Az elkülönített fogvatartottaknál az intézet az elkülönítés oka szerint differenciál. A fegyelmi okból elkülönített fogvatartottak korlátozása a jogszabályi rendelkezéseken nem terjed túl, érezhetően csökken a magánelzárás-fenyítés gyakorisága. A biztonsági okból elkülönített fogvatartottakat elkülönített körletrészen helyezik el, őrzésük, felügyeletük a többi fogvatartotténál lényegesen szigorúbb, annak módját az intézet parancsnoka külön intézkedésben szabályozta. Napi sétájukat e fogvatartottak a többiektől elkülönítve, bilincsben, külön őrség mellett, kutyás őrrel végzik, kapcsolattartásukat külön biztonsági intézkedések mellett biztosítják. Az intézetben a biztonsági okból elkülönítettek számára a B objektum fölszintjén új körlet épül, amely várhatóan a közeljövőben elkészül.

Megállapítható, hogy az intézet biztonsági helyzete, az őrzés-felügyelet gyakorlata a jogszabályoknak megfelelő, az állomány folyamatos képzése és a tárgyi feltételek javítása azonban elengedhetetlenül szükséges.

Az intézet a vonatkozó jogszabályi lehetőségeknek megfelelően biztosítja az intézet különböző jogcímeken történő elhagyásának lehetőségét. A büntetés-félbeszakítás engedélyezésének és végrehajtásának gyakorlata megfelel az előírásoknak. A bf.-kérelmek elbírálásakor körültekintéssel járnak el, a kérelem indokát megfelelően vizsgálják, az ilyen irányú kérelmeknek kb. 25-30 százalékát engedélyezik. Az elbírálás során – az IM Bv. Országos Pa-

rancsnokság ilyen tárgyú körlevelére is figyelemmel – tekintettel vannak arra is, ha az elítélt ellen újabb büntetőeljárás van folyamatban. Ilyenkor az intézet megkeresi az ügyben eljáró hatóságot, hogy az új eljárás eredményességét nem veszélyezteti-e, ha az elítélt átmenetileg szabadlábra kerül. A nem jogerős összbüntetés tartamának lejártakor a büntetést félbeszakítják, az elítéltek igazgatási anyaga, a nyilvántartások vezetése pontos. Az intézetet elhagyó elítéltek pénzzel való ellátása megfelelő. Az elítélteket kellően kioktatják az eltávozással kapcsolatos szabályokra, az intézet parancsnoka az intézetet első alkalommal elhagyók számára parancsnoki kihallgatáson tart „eligazítást", melynek során felhívja a figyelmet a szabályok megszegésével járó következményekre. Az engedély lejártakor vissza nem tért elítéltek esetében a következő munkanapon intézkednek az elítélt elővezetése, ennek eredménytelensége esetén a 27., 28. napon az elfogatóparancs kiadása iránt. Összességében az intézeti gyakorlat megfelel a jogszabályoknak, különös figyelemmel arra, hogy a Budapesti Fegyház és Börtön nagyszámú elítélt intézeten kívüli tartózkodását is szervezi.

A fogvatartottakkal való bánásmód törvényessége – amely a Budapesti Fegyház és Börtönben rendszeres bv. felügyeleti ügyészi vizsgálatok tárgya – a büntetés-végrehajtás törvényességi helyzetének egyik meghatározó fokmérője. Megállapítható, hogy a fogvatartotti panaszoknak csak csekély hányadát képezik azok, amelyek kifejezetten a bánásmóddal vannak összefüggésben, zömmel az eljárás elhúzódását sérelmezik, a fogvatartottak jogi helyzetére vonatkozó kérdéseket érintik. Törvénysértő gyakorlat a bánásmód tekintetében nem tapasztalható. Olyan – érdemben alapos – panasz nem ismert, amely testi-lelki kényszert vagy sanyargatást sérelmezett volna. Bizonyítható módon nem volt megállapítható, hogy a fogvatartotton a törvény tilalma ellenére orvosi kísérletet vagy beleegyezése nélkül tudományos vizsgálatot vagy kísérletet végeztek volna.

Hasonlóan nem vált ismertté olyan eset sem, amikor a fogvatartottat bizonyíthatóan nemzetiségi és etnikai hovatartozása, vallási vagy politikai meggyőződése, társadalmi származása, neme, illetőleg vagyoni helyzete miatt érte volna hátrányos megkülönböztetés. Törvénysértő bánásmód miatt a személyi állománnyal szemben indult eljárások csak kis részében kerül sor vádemelésre. A nyomozás-megtagadások és -megszüntetések jelentős aránya – az országos képhez hasonlóan – az esetek zömében arra vezethető vissza, hogy a fogvatartottak állításaikat nem tudják megfelelően bizonyítani, ennek érdekében nem mindig működnek együtt az illetékes hatóságokkal, nem segítik céljaik érdekében sem a tényállás tisztázását, sem a bizonyítékok összegyűjtését. Kényszerítő eszközök alkalmazására indokoltan – a fogvatartott támadása, dühöngő ön- és közveszélyes magatartásának megelőzése, megszüntetése érdekében – kerül sor, az alkalmazás jogszerűségét kivizsgálják.

Az esetleges törvénysértő bánásmóddal szembeni következetes fellépés alapvető törvényességi követelmény, ezért ha a büntetés-végrehajtás állományába tartozó dolgozóval szemben hivatali bűncselekmény alapos gyanúja miatt büntetőeljárás indul, külön hangsúlyt kell helyezni arra, hogy ilyen esetben a fegyelmi eljárást is mindig lefolytassák.

Lajtár István